

Lancelot, A, *Les élections sous la cinquième république*, PUF, Paris 1988

Machin, H, "Stages and Dynamics in the Evolution of the French Party System", *West European Politics*, vol. 12, no 4, Oct. 1989.

Weibull, L och Börjesson, B, "Förtroende för elva svenska samhällsinstitutioner" ur *Medier och opinion i Sverige. SOM-undersökningen 1989. SOM-rapport 5*, Holmberg, S och Weibull, L, red. Göteborgs Universitet 1990.

Le Journal des Elections nummer 3 juni 1988, nummer 6 jan/feb 1989 (temanummer)

Le Figaro Etudes Politiques "L'élection présidentielle 1988" samt "Elections municipales 1989"

Le Monde/Dossiers et documents "Les élections législatives 1988"

De amerikanska mellanvalen: i Gulfkrisens skugga

1. Gulfkrisen och de historiska precedensfallen

Sedan USA i och med andra världskriget ohjälpligt blev inblandat i den internationella politiken, har varje amerikansk president hamnat i minst en stor utrikespolitisk kris. Hans krishantering har sedan i allmänhet haft ett avgörande inflytande på hans framtida öde som politiker, på i förekommande fall möjligheterna till omval – samt för vederbörande presidents historiska eftermäle. Det är ett tryggt antagande att såväl Bush som hans närmaste rådgivare sedan början av augusti 1990 tillbringade åtskillig tid med att studera "the lessons of the past". Det kan därför vara skäl att ägna detta ämne några rader utan att förlora blicken för det förhållandet att historiska situationer aldrig är varandra helt lika, men ändå ett stöd i beslutsprocessen.

För Harry Truman var det Berlinkrisen 1948–1949 och Korea-kriget 1950 (–1953) där han handlade karaktäristiskt resolut, i det första fallet för att bryta blockaden som ju lyftes efter ett år, i det andra omedelbart för att med militära medel, och under FN-paraply, slå tillbaka anfallet från nord. Dock hjälpte hans bestämda politik honom inte i valkampanjen 1952; då han ställde upp i ett av de första primärvalen på vårvintern mötte han oväntat starkt motstånd från Tennessee-senatorn Estes Kefauver och förklarade därefter att han inte skulle ställa upp i presidentvalet. De långvariga och förlustbringande striderna, som efter sommaren 1951 förvandlades till ett ganska blodigt ställningskrig, var inte någon tillgång i valhänseende.

Dwight Eisenhower agerade annorlunda under oktober 1956, då han inte ingrep mot den sovjetiska inter-

ventionen i Ungern, men däremot tvingade briter, fransmän och israeler att utrymma Suezområdet resp Sinai vintern 1956–1957. Sannolikt var hans beslut honom behjälpligt i valet 1956 som ägde rum kort efter krisens utbrott, eftersom han uppfattades som en garant för fred och stabilitet. Däremot kom Eisenhower att 1958 ingripa med väpnad trupp i Libanon och backa upp Taiwan i Quemoy – och Matsukrisen samm å r.

Kennedys två stora utrikespolitiska problem var upp-rättandet av muren i Berlin 1961 och Cubakrisen 1962. Någon annan handlingsväg än den som valdes i vad gällde Berlin förelåg knappast, att riva muren hade väl ineburit direkta fientligheter. De amerikanska åtagandena måste gälla Västberlin oavsett att staden formellt stod under fyrmaktskontroll. De allierades rättigheter i Östberlin kom – vilket förstås var klokt av Moskva – inte att påverkas av muren. Om Cubakrisen mera nedan.

Vietnamkriget blev för Lyndon Johnson vad Korea-kriget till sist blev för Truman, slutet på hans karriär. USA:s successiva inblandning i Sydostasien kläddes i öst-väst-termer, men blev ändå ett exempel på varför stora länder kan förlora – relativt – små krig eftersom hemmaopinionen inte upplever dem som meningsfulla. När Eugene McCarty så när besegrade Johnson i primärvalet i New Hampshire i februari 1968 förstod denne, liksom Truman gjort, att klockan var slagen.

Någon riktigt stor utrikespolitisk kris upplevde knappast Richard Nixon. Tvärtom kunde han länge sola sig i glansen av öppningen mot Kina, avspänningen med Moskva och nedtrappningen i Vietnam som kom att skymma att Nordkorea i april 1969 utan sanktioner kunde skjuta ned ett amerikanskt signalspanningsplan och dess besättning. Men Nixon skulle ändå möta sitt öde.

Gerald Fords korta presidentur dominerades nog i utrikespolitiskt hänseende av Mayaguezaffären 1975, då han med våld tog tillbaka ett av de röda khmererna i Kampuchea kapat amerikanskt fartyg – med följden av att en hel del amerikanska militärer dog i en därmed förbunden olycka. Men Fords till synes resoluta handling av denna affär hjälpte honom inte i valet 1976; det var skuggan av företrädarens affärer som låg över honom.

Medan Afghanistan-krisen från julen 1979 rimligen endast kunde hanteras medelst sanktioner och hjälp till rebellerna, ställdes Jimmy Carter med gisslanaffären på amerikanska ambassaden i Teheran inför den kris som till slut verksamt skulle bidra till att fälla honom. Hans sanktionspolitik, åtföljd av diplomatiska manövrer, gav intet resultat. Den militära optionen misslyckades i april 1980. Under valet samma år satt gisslan kvar i Teheran och Carter ersattes av Ronald Reagan, egentligen den ende president som aldrig råkade ut för någon egentlig kris; hans osannolika tur förföljde honom in i

det sista. När den amerikanska interventionen i Beirut 1983 medförde att närmare 300 amerikanska marinsoldater omkom i en terrorattack skyllde Reagan på kongressen som inte gett honom tillräckligt med pengar för att skydda förbanden! Och allmänheten svalde tesen.

Efter halvtannat år och en av de längsta smekmånaderna i amerikansk historia med helt enastående opinionssiffror stod George Bush inför den utmaning som med all sannolikhet skulle komma att avgöra hans framtida politiska öde.

Gulfkrisen kom således att helt överskugga mellanvalskampanjen 1990. Bush gick in i denna kampanj med ett opinionsstöd på ca 80 procent, en i amerikansk inrikespolitik enastående siffra. Efter några månader hade han tappat 30 procent. Gulfkrisen hade inte bara blivit en allvarlig utrikespolitisk konflikt, den hade alltså blivit en fråga om George Bush's politiska framtid. Att siffrorna föll så markant berodde rimligen på osäkerheten om den valda kursen, tuffa tag mot Irak, uppbyggnad av de amerikanska förbanden i Gulfen och den ökande risken för väpnad konflikt.

Även om situationerna på många, och en del avgörande, sätt skiljer sig är kanske ändå Cubakrisen 1962 den som på de flesta sätt liknar gulfkrisen.

När det till att börja med gäller *förutsättningarna* var de i minst två avgörande avseenden helt olika. Cubakrisen gällde världskrig eller inte, det var en strategisk konflikt mellan de båda supermakterna, där Castro var mest en statist, och innebar att amerikanskt territorium direkt hotades. Konflikten med Irak var en mellan en USA-ledd koalition och en visserligen militärt stark, och hänsynslöst ledd, men ändå regional makt; risken för att ett ingripande från den USA-ledda koalitionen sida skulle leda till ett globalt krig var obefintlig. Det andra avseendet avsåg tidsfaktorn; Cubakrisen utspelades under 13 dagar medan gulfkrisen på valdagen redan pågått i tre månader och inte verkade ta slut än på länge.

Det finns både för- och nackdelar med att befinna sig i tidsmässigt komprimerad kris; andra mindre relevanta frågor skjuts åt sidan, men stressfaktorn är ständigt för handen och därmed risken för förhastade beslut. I en långt utdragen kris kan externa faktorer spela in, som tex just för Bush hans synbara oförmåga hantera USA:s budgetproblem. De kunde påverka honom att handla på ett annat sätt än han skulle göra om han s a s bara hade gulfen för ögonen. Även ett dödläge kan innebära en stressfaktor.

Med utgångspunkt från dessa olika förutsättningar kan man ändå notera åtskilliga likheter. Till att börja med hade i båda fallen något skett som supermakten USA inte sade sig kunna acceptera. Det beslut som motsidan har tagit måste helt enkelt tas tillbaka. Kennedys publikt uttalade *målsättning* i Cubakrisen var att

de sovjetiska medeldistansmissilerna måste nedmonteras och skeppas hem; om icke skulle USA vidtaga motåtgärder för att självt ta bort dem. På samma sätt krävde USA i gulfkrisen att Saddam Hussein måste evakueras Kuwait, ("period", som Bush uttryckte saken) samt att den tidigare regimen måste återinsättas, att amerikanarnas i regionen säkerhet måste garanteras och regional säkerhet måste etableras.

Detta var 1962 och 1990 de offentliga angivna målsättningarna. Men det fanns andra. Det är känt att somliga av dem, främst på militärt håll, som var inblandade i beslutsprocessen i Cubakrisen gärna ville se Castro försvinna och därför såg krisen som ett gyllene tillfälle. Man måste erinra sig att Castro, som väl i dagens värld närmast ses som en historisk kuriositet, en kvarleva från en annan epok, sågs som ett hot mot USA:s intressen, mot hela kärnan i Monroedoktrinen, eftersom han importerade en främmande imperialistisk ideologi i regionen. Denna bild av Castro har åtminstone i konservativa amerikanska kretsar blivit kvar intill dessa yttersta dagar, ja ända tills dess sandinisterna i Managua förra året kastades ur sadeln. Den minnesgode erinrar sig att Reagan för nu ca åtta år sedan framhöll sin tro på en dominoteori i Latinamerika; om sandinisterna och deras uppbackare Castro fick hållas, kunde de i morgon vara i Mexico och i övermorgon i Texas. Ett sådant, för oss en smula extravagant, uttalande kan endast förstås mot bakgrund av att Castro upplevdes som ett ideologiskt och, faktiskt, säkerhetspolitiskt hot mot USA:s och dess vänners position i den västra hemisfären; allt som hade med Castro att göra fick även annars rätt sanna amerikanska att se rött s a s.

På samma sätt var det en optimal amerikansk målsättning att göra sig av med Saddam Hussein, som sågs som inte bara ett hot mot gulfen, oljan och Israel när och om han skaffar kärnvapen, utan också mot den internationella ordning som Bush säger sig vara ifärd med att skapa. Saddam jämfördes ibland, i något märkliga vändningar, med Hitler.

Münchensyndromet drogs fram ur gömmorna för att visa att nu måste man slå till, annars väntade internationellt kaos. På detta sätt kompletterades de publikt angivna målsättningarna med icke fullt så publika, men mer än implicita mål. Denna i och för sig naturliga dualism beror ju på att en koalition som den nuvarande inte kan upprättas annat än genom den minsta gemensamma nämnaren, eller vad Bush antog vara den minsta gemensamma nämnaren. Det är säkert riktigt att såväl kung Fahd som Mubarak gärna velat bli av med Saddam Hussein och hans väpnade makt, men de skulle knappast kunna förmås uttrycka detta offentligt. I alla händelser komplicerar, som Zbgniew Brzezinski skrev i sin omtalade artikel i New York Times den 7 oktober 1990, de olika målsättningarna frågan om vad man skall

göra för att effektuera sitt beslut.

Om man antar att USA:s målsättningar förutom att få Saddam Hussein ut ur Irak också varit att säkra oljetillförseln och få till stånd en ny regim i Irak med ty åtföljande begränsningar av denna stats militära kapacitet, kan genast konstateras att dessa målsättningar inte varit omedelbart förenliga. Begränsade man sig till att söka köra ut Saddam ur Kuwait kunde man möjligen undvika större störningar i oljetrafiken; men Saddam blev troligen kvar. Om man däremot haft de mer långtgående ambitionerna kunde man frukta att oljetillförseln skulle råka ut för allvarliga problem. Om man å andra sidan på kort sikt ville prioritera denna senare aspekt kunde inte de två andra ambitionerna realiseras. Så långt Brzezinski.

I Cubakrisen stod valet mellan ett flyganfall och den blockad som man således valde; andra alternativ som invasion eller diplomatiska kontakter avvisades snabbt. De som förespråkade en sk surgical strike menade att Sovjet – och Cuba – visste att de genom utplacandet av missilerna hade förbrutit sig mot Monroedoktrinen och att ett amerikanskt flyganfall därför inte gärna kunde komma helt oväntat. Detta borde dessutom vara den enda operativa tillfredsställande metoden att ta itu med frågan, eftersom en blockad inte kunde göra något åt de missiler som redan fanns på Cuba och som skulle bli operativa inom kanske tio dagar.

Kennedy frågade sina militärer om de kunde garantera att en "surgical strike" skulle bli just kirurgisk. Det kunde de inte, visade det sig, varför risken fanns att de missiler som inte träffats skulle komma att avfyras mot mål i USA, varvid hela eskalationskedjan kunde komma att sättas igång med ty åtföljande risker för storkrig. Kennedy misstänkte, kanske med rätta, att de som förordade en "surgical strike" i själva verket insåg att denna skulle komma att nödvändiggöra en invasion för att så s göra jobbet färdigt, varvid man fruktade att uppemot 50 000 amerikanska soldaters liv kunde stå på spel. Visserligen kan denna siffra idag te sig överdriven, men måste ses mot bakgrunden av den misslyckade grisbuktsinvasionen 1961. Kennedy undslapp sig en del synnerligen kritiska kommentarer mot militären som ville riskera sätta igång en "open-ended" konflikt på detta sätt och hans bror, justitieministern Robert Kennedy, tillade att USA helt enkelt inte agerade som japanerna vid Pearl Harbor; det skulle skada USA:s trovärdighet för framtiden om man helt sonika tillgrepp ett överraskande anfall för att nå sina mål utan att ge motståndaren en chans till en "graceful exit".

Liknande överväganden kan rimligen ha väglett George Bush. Det har säkert funnits de som argumenterat för att USA, med redan tidigt befintliga flygförband, borde angripit mål i Irak för att få Saddam att ta reson. Men genom att tillgripa FN-sanktioner och sam-

tidigt bygga upp en avsevärd militär kapacitet i gulfen, vilket Kennedy också gjorde med ca 200 000 man i Florida, har han visat Saddam Hussein att han menat allvar, men ändå velat ge honom en chans att krypa till korset (eller halvmånen). Bushs problem var att tidsfaktorn spelade in; han kunde behöva föra en tillbakahållandets politik mot Irak avsevärt mycket längre än de tretton dagar Cubakrisen gällde eftersom det egentligen inte finns någon faktisk eller upplevd "dead-line" annat än möjligen den att om de amerikanska trupperna kunde vara ute ur Saudiarabien innan Ramadan i mars 1991 eller, i varje fall, innan pilgrimsperioden började i juni 1991.

Vilka faktorer som påverkade *upplösningen* av Cubakrisen? Svaret beror på med vem man talar. Enligt ryssarna och särskilt Krustjev kunde man där ta sitt beslut att nedmontera och skeppa hem missilerna eftersom USA lovade att inte attackera Cuba och därmed regimen Castros bestånd säkrades; samt givetvis därför att Krustjev sade sig inte vilja störta världen i brand för, som han sade, missiler som Ni uppfattar som ett hot. Enligt Kennedy själv berodde utgången helt enkelt på att Krustjev insåg att han hade fattat ett felaktigt beslut. I konflikter av detta slag, sade Kennedy enligt sin nära medarbetare Arthur Schlesinger, kan man vänta sig att när beslutet är så uppenbart orimligt ("the law of equity") kommer den part som fattat detta beslut att ge efter. Han överförde sina erfarenheter från en just genomliden konfrontation mellan den amerikanska regeringen och stålindustrin, men hans analys är mer ex post än företagen medan överväganden pågick. Försvarsministern McNamara och hans nära medarbetare Paul Nitze menade däremot att det var endast den amerikanska militära konventionella och nukleära uppladdningen som fällde utslaget. Däremot ansåg McGeorge Bundy, som var Kennedy säkerhetspolitiska rådgivare, att det enbart var USA:s konventionella regionala överlägsenhet som blev avgörande. Att sätta in kärnvapen kunde ändå inte komma ifråga. Jag är rätt säker på att samma överväganden legat bakom Bushs beslut att ytterligare öka den konventionella styrkan i gulfen.

Vilka faktorer som skulle komma att bli avgörande i gulfkrisen visste inte Bush. Vi visste att sanktionerna fungerade, men både att de verkade långsamt och att de kunde urholkas genom att vissa länder, eller personer, inte var så nogräknade med tillämpningen av blockaden. En militär uppladdning av denna omfattning kan inte pågå hur länge som helst. Blockaden kunde kanske tillämpas länge än, men att hålla flera hundra tusen man i öknen under ibland mycket svåra förhållanden kunde inte pågå någon längre tid, också med hänsyn till kostnaderna.

Bush kunde hoppas att han skulle kunna lyckas med sk surgical strikes mot strategiska mål i Irak – snarare

än i Kuwait – men säker kunde han ingalunda vara. För att slå ut missilerna på Cuba, ett avsevärt mera begränsat mål, antog man på det amerikanska flygvapnet att man behövde utföra 500 "sorties", flyganfall. Mot rimliga irakiska mål talade man om 7000 (det blev ca 100 000!) Det fanns alltså en stor risk att man inte riktigt skulle lyckas med sina förhävanden, att antaganden om att den irakiska krigsmakten skulle komma att falla ihop som ett korthus och soldaterna fly åt alla hålla, var felaktiga.

Hur skulle man då förfara? Ja, då måste man följa upp flygaktiviteterna med att attackera landvägen, tex genom något slags Inchonlandsättning à la Koreakriget norr om Kuwait City för att skära av den irakiska arméns möjlighet retirera norrut. Men kan detta ske utan avsevärda amerikanska förluster? Det kunde man hoppas, men inte veta något om. Ty även om den amerikanska teknologiska överlägsenheten är markant, kunde den irakiska armén, utan att kunna retirera norrut, komma att slåss med ryggen mot väggen. Även om amerikanska förluster inte alls skulle behöva uppgå till de 50 000 Kennedy kalkylerade med, kunde de likväl bli större än vad som var nyttigt för Bushs inrikespolitiska ställning. Härvid bortsåg man helt från de, särskilt civila, förluster som irakierna kunde komma att lida och som kunde bli mycket besvärande för de arabstater som deltar i koalitionen. Man kunde vidare inte glömma att Vietnamsyndromet, att föra ett förlustbringande krig långt borta utan att för allmänheten klara amerikanska säkerhetsintressen står på spel, ansågs ligga mycket nära ytan i USA.

Ett krig kan leda till popularitet, om det blir kort och framgångsrikt eller om nationens öde står på spel. Men det kunde också bli ett krig som ledde till att Bush blev en enterminspresident och gjorde Carter sällskap ut i historien. Det var föga att förvåna sig över att George Bush syntes ha själsskval, att hans rådgivare, som Kennedys Ex-Comm, varit delade i sina överväganden. I en konflikt där målsättningen är att få Saddam ut ur Kuwait, kunde man komma att få välja mellan ett krig med osäkra förlustsiffror och på något sätt garantera hans fortsatta innehav i Irak. Detta var alltså Bushs position inför mellanvalen 1990.

II. Gulfkrisen och valkampanjen

Gulfkrisen kom alltså att helt dominera 1990 års mellanvalskampanj i vad avsåg presidentens publika manifestationer, precis som 1962 års mellanvalskampanj de sista veckorna kom att präglas av Cubakrisen och presidentvalet 1956 under Suez/Ungernkriserna av folks uppfattningar om risken för krig eller fred. Det är utan vidare klart att såväl Eisenhower 1956 som Kennedy 1962 hjälptes av kriserna, av att de båda kom att fram-

stå som fredens garantier, som kloka statsmän. Valet 1956 blev ju ett "landslide" för Eisenhower enligt den klassiska tesen att inte rubba en sittande president i en kris. Eftersom gulfkrisen vid mellanvalet inte ännu på långt när upplöstes, kunde man inte alls beräkna dess effekter. Men det förefaller alltså rimligt anta att Bushs rådgivare noga studerat precedensfallen. Det kunde också ha varit skälet till att Bush velat skjuta avgörandet om krig eller fred till efter valet, i medvetande om att detta negativt kunde ha påverkat republikanernas position. Bush har ju länge fått kämpa med vad som i USA kallas en "wimp-faktor", att han ansetts vag och svag. Det är något oklart på vilka grunder han kallats för "wimp", men bilden har klistrats fast vid hans person. Han måste alltså inför mellanvalen framstå som både beslutsam, därav retoriken och truppuppbyggnaden och vilja att synas ge freden en chans, därav det flitiga bruket av FN och fasthållandet vid sanktionerna

Men man kan fråga sig i vilken utsträckning den amerikanska allmänheten, särskilt den lilla del som alls bryr sig om att rösta i mellanvalen, sällan mycket över 40 procent, i sina preferenser nu styrts av sin syn på krigsrisken i gulfen. Inte förrän mot slutet av valkampanjen började nämligen en debatt i den amerikanska huvudstaden att ta fart vilket delvis berott på att kongressen inte var samlad. Dessförinnan var det mest olika kolumnister i de stora tidningarna som ifrågasatte Bushs agerande, såväl på vänsterkanten, som kanske mera förvånande på högerkanten, där, i god isolationistisk tradition, man undrade varför USA skulle sticka ut näsan för européers, japaners och arabiska oljeshejkers skull?

I den mån inte gulfkrisens möjliga följder riktigt gått upp för amerikanen i gemen, trots att reservförband inkallats, var den andra dominerande frågan ekonomin. Under Ronald Reagans av en osedvanligt envis tur följda administration levde amerikanerna i ett slags ekonomiskt schlaraffenland, där de berömda utbuds-ekonomiska teserna uppfattades som högsta sanning, där skattesänkningar antogs leda till investeringar och ökade skatteinkomster eftersom flera då skulle arbeta. Men vad denna ekonomiska politik som George Bush fö i 1980 års valkampanj innan han förlorat mot Reagan, med en träffande term kallade "voodoo economics", också ledde till var ett stigande budgetunderskott, eftersom Lafferkurvan bara delvis visade sig riktigt återge den ekonomiska verkligheten. Bush blev av Reagans osannolika framgångar så övertygad om Lafferkurvans politiska dignitet att han länge vägrade göra något åt det växande budgetunderskott som hotade att leda till såväl ökad inflation som arbetslöshet. Han sade sig länge utesluta alla skattehöjningar till dess verkligheten tog över. Försök att söka åstadkomma något slags

samförstånd i kongressen kring en stramare ekonomisk politik misslyckades då den demokratiska majoriteten i båda husen såväl som en del av hans egna partivänner inte ville/vågade ställa upp på presidentens ekonomiska förslag. Med följderna förstås att den amerikanska ekonomin fortsatte in i vad som väl nu måste sägas vara närmast en minirecession.

III. Valet: resultatet

Mot denna bakgrund måste man säga att republikanerna klarat sig oväntat bra 1990. Förlusterna i representanthuset inskränkte sig till 8 och i senaten en plats. Den nya ställningen i representanthuset blir nu 266–159 och i senaten 56–44, vilket alltså innebär betryggande majoriteter för demokraterna.

Valdeltagandet var i år 36,4 procent, jämte 1986, då siffran var densamma, den lägsta sedan 1942. Om man riktar blicken mot de olika nivåerna kan konstateras att den ende sittande *senator* som tappade sin plats var Minnesotas Rudy Boshwitz, som ersätts av en demokratisk collegeprofessor, Paul Wellstone. Boshwitz' förlust får väl främst hänföras till hans finansiella tvektigheter; han anses ha utnyttjat sin ställning som senator litet väl liberalt. De förhoppningar man hyste på republikanskt håll om att söka komma åt några av de 20 platser där demokratiska senatorer detta år var uppe för omval besannades inte alls. Men de förhoppningarna emanerade från ett opinionsläge där Bush' s k *approval rate* som i början av året var fallet, låg över 80 procent. Som det nu var återvaldes samtliga övriga senatorer, oavsett parti, som ställde upp. Bland dem som dock kom undan med blotta förskräckelsen var senatens kanske mest konservativa ledamot, Jesse Helms från Nord-Carolina, som ett slag syntes hotas av en färgad demokrat Harvey Grantt och New Jerseys demokratiske senator Bill Bradley, som med knapp nöd klarade sig kvar i senaten mot en okänd kvinnlig delstatssenator, Christine Whitman, trots att båda är välkända figurer i politikerlägret. I övrigt har senatsvalen endast inneburit återval av alla som ställde upp i allmänhet med relativt komfortabla siffror.

I *representanthuset* ställde 406 av 435 upp för omval och 391 vann en ny termin dvs 96 procent, en två procent lägre siffra än 1988 men ändå anmärkningsvärt hög. Vi skall återkomma till detta fenomen nedan.

Den enda anmärkningsvärda i på denna nivå var att man f f g på länge får en socialist, Bernard Sanders, som i Vermont valdes in som oberoende, samt att republikanernas gruppleddare Newt Gringrich som också är en ledande figur inom Reaganhögern, hade mycket svårt få nytt förtroende.

Guvernörsvalen 1990 hade en ovanlig betydelse detta år. Vart tionde år genomförs nämligen folkräkning i

USA. På basis av denna folkräkning kan sedan delstatslegislaturerna göra om valkretsarna, vilket givetvis ofta sker på sätt som gynnar det parti som har majoritet i respektive legislatur. Men varje guvernör har rätt att inlägga sitt veto mot legislaturens förslag. F n har demokraterna kontrollen över 18 delstater med mera än 160 platser i representanthuset, varav följer att det är så gott som omöjligt för republikanerna att inom de närmaste tio åren ta kontrollen över huset. Eftersom det av skäl som redovisats i dessa framställningar tidigare är ganska svårt att vrida kontrollen av Vita Huset ur republikanernas händer, vilket har att göra med fördelningen av elektorsröster i de expanderande delarna av USA i väst och sydväst, synes man få räkna med delad politisk kontroll för överskådlig framtid. Och det finns, som också påpekats, skäl anta att amerikanerna vill ha det så: det anser i stort det är bra med republikansk kontroll över utrikespolitiken och demokratisk över inrikespolitiken, för att nu till ytterlighet förenkla bilden.

Den i särklass mest intressanta kampen om ett guvernörsresidens ägde rum i Californien, där senatorn Pete Wilson besegrade San Franciscos förra kvinnliga borgmästare Dianne Feinstein med en marginal på 2.6 procent. Det är intressant att en sittande senator söker en guvernörsplats – och ovanligt. Men så är inte Californien vilken delstat som helst. Man räknar med att man där skall få sju nya platser i representanthuset, dvs 52 av 435 i huset, vilket gör Californien till den överlägset största staten, helt i en kategori för sig som lämnar New York och Texas långt efter. Det innebär att Californien kommer att stå för en femtedel av alla elektorsröster till 1992 års val. Föga att undra på att Wilson to m riskerade sin senatsplats i Washington för residenset i den lilla huvudstaden Sacramento. Till övriga intressanta val hörde att i Texas, den stat som Bush uppger som sitt hem, statens kvinnliga finanschef vann över en mycket bättre finansierad men tydligen nonchalant republikan, Clayton Williams, och att i Florida den sittande republikanen Robert Martinez förlorade mot en fd demokratisk senator, Lawton Chiles. Minnesotas nye guvernör slutligen lystrar till det för oss inte ovanliga namnet Arné Carlson som endast en dryg vecka före den republikanska nomineringen kastade sig in i kampanjen och vann över den sedan tio år sittande guvernören demokraten Rudy Pepich. New Yorks Mario Cuomo, som ofta setts som en möjlig framtida demokratisk presidentkandidat, hade oväntat besvär att mot en skara okända motståndare vinna återval. Hans besvär lär inte ha stärkt hans utsikter på det nationella planet.

IV. Valets innebörd och utsikterna för 1991

Det låga valdeltagandet har ofta diskuterats i dessa spalter. Årets siffra är alltså den lägsta sedan 1942, mitt

under brinnande krig. Detta förhållande jämte att de som alls brytt sig om att rösta i flera kända fall velat ge sina representanter ett skrämskott, senatorerna Bradley, Helms, guvernören Cuomo m fl, kan tyda på en växande apolitisk stämning i USA. Möjligen har George Bush känt detta som en risk för sitt parti och därför i en utsträckning som är ovanlig i mellanvalen sökt delta i kampanjen för sina partivänner. Dessa ansatser, som också styrts av en önskan att, trots gulfkrisen, ge ett intryck av "business as usual" ledde emellertid till klena resultat. Av 23 senatorer som Bush personligen stödde på platsen förlorade 11, av tio guvernörer som också fick besök föll åtta och av trettio medlemmar i huset var det sjutton som fick stanna hemma. Inalles förlorade 57 procent av dem Bush direkt stödde. Inte precis något imponerande resultat. Om man härtill lägger att en särskild skyddsling i presidentens egen hemstat fick bita i det sura äpplet framstår dennes rockskört som påfallande kort, vilket ju redan framgick av 1988 års val, då han rönte det snöpliga ödet att samtidigt som han själv vann, hans parti förlorade platser både i senaten och representanthuset; tendensen brukar annars alltid vara att en valvinst medför positiva effekter för det egna partiet i presidentvalet men inte i mellanvalen.

Annars kan sägas att bidragande till utfallet i valen har varit den uppenbara frånvaron – trots gulfkrisen och budgetproblemen – av något slags dominerande tema. Själva fixeringen på TV medför, med tanke på kostnaderna, enorma förenklingar i budskapen och sk negativ retorik blir då lättare än att försöka presentera något eget program. Genom att framställa motståndarna som ohederliga, men inte komma med något eget vädjar man till väljarnas lägre instinkter. Det är då föga att undra på att de svarar med ett ökat politikerförakt.

Samtidigt är det ett faktum att den som innehar en plats i senaten, representanthuset eller förfogar över ett guvernörsresidens har väldiga fördelar i form av en egen byråkrati, mediaexponering, möjligheter att utnyttja den fria brevrätten m m. Härigenom blir det mycket svårt för en kandidat att välta den sittande motståndaren ur sadeln. Därav det besynnerliga att den helt övervägande delen av de som ånyo ställde upp fick förnyat förtroende, men flera välkända namn med en varning både av innebörd att de bör akta sig till en annan gång och att interventioner av presidenten inte gör varken till eller från i detta stycke. Väljarna synes inte godta att deras representanter för att vinna återval slätar ut sina budskap. Som en demokratisk partiaktivist, George Axelrod, sade efter valet (*Time Magazine* 19 november) retar politikerna väljarna just därför att de söker undvika att reta dem. Intressant nog har ett par delstater, Californien, Colorado och Kansas, antagit resolutioner av innebörd att den tid en person kan sitta i

senaten, eller representanthuset, bör begränsas till 12 år.

I en föregående analys av presidentvalet 1988 (*Statsvetenskaplig Tidskrift* 1989:1, s 40–44) hävdades att amerikansk politik efter Reagan sannolikt nu skulle komma att normaliseras liksom att Bushs budgetbetyg skulle bli avgörande för hans framtid som politiker. Den förra satsen är rimligen alltför korrekt, vilket mellanvalen visat. Bush har alltsedan han måst överge sin orimliga skattepolitik fått vänja sig vid att ha att göra med en sedvanligt bångstyrig kongress, där demokraterna har ett gott grepp och där hans egna partivänner vågar revoltera. Han kan inte som Ronald Reagan vädja till allmänheten över kongressens huvud, en taktik som Reagan, genom sin ovanliga förmåga till förenklingar som lät sanna, hela tiden gjorde. Bush är inte samma kommunikatör och det var rimligt anta att han, förr eller senare, skulle stöta på en besvärlig kongress så snart hans synnerligen positiva opinionsiffror minskat. Bush har redan använt sitt legislativa veto 20 gånger, åtskilligt mera än någon annan senare president under motsvarande period. Om detta blir modellen, kan Bush få det knivigt i inrikespolitiken.

Bush främsta tillgångar är tre: att han är president, att han med tanke på att han varit sändebud i Kina och vid FN samt CIA-chef – alla tre dock under synnerligen korta perioder – har god utrikespolitisk expertis med allt vad det innebär samt att demokraterna har så förtvivlat svårt få fram något attraktivt namn som kan bryta republikanernas "lås" till Vita Huset. Som påpekats i föregående krönika har ju den traditionella demokratiska inställningen varit att kombinera en representant för den liberala nordstatsdelen av partiet med en från den mera konservativa sydfalangen. Men sannolikt måste man göra tvärtom: de enda framgångsrika demokratiska presidentkandidaterna efter John Kennedy är Lyndon Johnson och Jimmy Carter. Båda var från södern och hade en liberal nordstatsföreträdare som medkandidat (Humphrey och Mondale, båda från Minnesota). Problemet nu är väl för demokraterna att efter de misslyckade försöken med Mondale och Dukakis, som fö förvånansvärt snabbt försvann från den amerikanska politiska horisonten, hitta någon sydstatssenator/guvernör med lämplig bakgrund och som dessutom är någorlunda känd i landet. Den som främst svarar mot denna karaktäristik är Georgias allmänt respekterade Sam Nunn som, ehuru bara drygt femtioårig, är väl etablerad som ordförande i senatens försvarsutskott. Dukakis vicepresidentkandidat Lloyd Bentsen från Texas har en god position, men är redan kring de sjuttio. Albert Gore från Tennessee, som sökte den demokratiska nomineringen i de sju dvärgarnas dans 1988, är också välsedd, men kanske inte så känd som varken Nunn el-

ler Bentsen. Säkert kommer den demokratiska nomineringsstriden, som kan antas börja redan våren 1991 att bjuda på flera namn som nu inte är helt aktuella.

Demokraternas problem är väl att partiet som sådant dominerats av de nordliga representanterna, som gett det dess profil de senaste sextio åren. Men också att dessa tenderat att nominera en av sina egna, som då i ökande grad under senaste decennierna råkat i otakt med rådande politiska tendenser i landets nu alltmera dominerande delar. Att för denna fraktion direkt välja en i inrikespolitiska frågor rätt konservativ sydstatssenator eller -guvernör bär emot. Och direkt liberala representanter för södern blir sällan valda till kongressen, någon gång kanske till en guvernörsplats. Detta är det demokratiska partiets nationella dilemma.

Till sist kommer, som i inledningen av denna framställning hävdats, utgången av 1992 års val att bero mindre på hur demokraterna hanterar sina nomine-

ringsproblem än på hur George Bush hanterat gulfkrisen. En lyckad fredlig lösning där Saddam drog sig tillbaka villkorslöst från Kuwait, eller ett kort lyckosamt krig med måttliga förluster och Bush kan räkna med både åternominering och omval. En ytterligare utdragen konflikt eller ett krig med betydande förluster och oro i arabvärlden kunde betyda hans ändalykt som president och en chans för demokraterna att vinna tillbaka Vita Huset.

Med facit i hand kan konstateras att det korta och lyckosamma kriget med dess synnerligen måttliga förlustsiffror lyft Bush till oanade höjder i opinionssiffrorna. Sannolikt räcker de mer än väl till att ge honom nytt mandat 1992. Men så lätt som det ser ut våren 1991, behöver det kanske inte bli. Skälen är antydda ovan.

Mats Bergquist